

УДК 338.436.3:001.8

А. О. Гуторов,

к. е. н., с. н. с., докторант, ННЦ "Інститут аграрної економіки" НААН України, м. Київ

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ КОНТРАКТАЦІЇ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

A. Gutorov,

Ph.D. in Economics, Senior Scientific Researcher, Doctoral Student, National Scientific Centre

"Institute of Agrarian Economics" of National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Kyiv

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL BASES FOR CONTRACTING IN THE AGRARIAN SECTOR OF THE ECONOMY

Досліджено теоретичні засади контрактації як форми квазі-інтеграційних відносин в аграрному секторі економіки. Встановлено, що зміст дефініції "контрактація" змінювався залежно від низки економіко-політичних чинників, його трактування обумовлене приналежністю науковців до певного напрямку економічної теорії. Сформовано теоретико-методологічний базис контрактації в аграрному секторі економіки. Уточнено зміст категоріального апарату контрактації, визначено її предметно-об'єктну область. Узагальнено типологію контрактів за видом економічних благ, направленістю та рівнем здійснення. Сформовані принципи розвитку і здійснення контрактації, зокрема обґрунтовані принципи законності, формальності, відповідальності, рівноправності, публічності, конкурентності, ефективності, контрольованості та системності. Визначені економічна, соціальна, системна та регулювальна функції контрактації, показані механізми їх реалізації. Інституційний взаємозв'язок функцій показаний на прикладі виробничої контрактації в аграрному секторі економіки.

The theoretical principles of contracting as forms of the quasi-integration relations in the agrarian sector of the economy are investigated. It is established that a definition essence of "contracting" was changed depending on a set of economic and political factors, its interpretation is caused by belonging a great number of scientists to a certain direction of the economic theory. The theoretical and methodological basis of contracting in the agrarian sector of the economy is created. The maintenance of the contracting categorical toolset is specified, there was defined its subject and object area. The typology of contracts is generalized by types of the economic benefits, by an orientation and level of its implementation. There are created principles of contracting development and implementation, in particular the principles of legality, formality, responsibility, equality, publicity, competition, efficiency, control and systemacy are proved. The economic, social, system-making and regulating contracting functions are defined, the mechanisms of their realization are shown. The institutional interrelation of functions is shown on the example of production contracting in the agrarian sector of the economy.

Ключові слова: контракт, контрактація, виробнича контрактація, квазі-інтеграція, аграрний сектор економіки, теорія та методологія науки.

Key words: contract, contracting, production contracting, quasi-integration, agrarian sector of economy, theory and methodology of science.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Однією із форм квазі-інтеграційних відносин є контрактація, якій останнім часом надається перевага як механізму організації сільського господарства, міжгосподарських відносин та аграрного сектора в цілому. Її розвитку відведене чільне місце в системі формування аграрного устрою України на засадах інтеграційної багатуукладності відповідно до проекту стратегії розвитку сільськогосподарського вироб-

ництва в Україні на період до 2025 року. У науковому плані проблема є актуальною згідно з пунктом 3.1.28 "Інтеграційні чинники розвитку України" "Основних наукових напрямів та найважливіших проблем фундаментальних досліджень у галузі природних, технічних і гуманітарних наук національних академій наук України на 2014—2018 роки", схвалених рішенням Ради президентів академій наук України від 11.07.2014 р. Наукова та стратегічна значимість теми дослідження обумовлює необхідність розробки відповідної теоретико-методологічної бази розвитку контрактації в аграрному секторі економіки.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблема контракції в аграрному секторі економіки досліджується у світовій економічній науці вже понад століття. На найбільшу увагу заслуговують праці Дж. Біжмана, Г. Ванга, С. Варда, М. Вілла, Ю. Гапусенка, М. Гарріса, Р. Гента, М. Дельгадо, Ч. Ітона, Н. Кея, Р. Колса, М. Кропивка, Ю. Лупенка, Н. Майнота, Дж. Макдоналда, Д. Массея, О. Мороз, Е. Регбера, І. Роя, П. Саблука, В. Семцова, С. Сетбунсарнга, Ж. Тіроля, О. Уільямсона, А. Шепгерда, Дж. Юла.

Названими вченими досліджувалися окремі аспекти теорії та практики розвитку контракції як в цілому, так і в аграрному секторі економіки, натомість вони носять здебільшого некомплексний характер, не створюють відповідного теоретико-методологічного базису і наукового континууму.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Метою статті є узагальнення і систематизація теоретико-методологічних засад контракції в аграрному секторі економіки.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Економічний і сутнісний зміст дефініції контракції у вітчизняній науці еволюціонував з її розвитком під дією об'єктивних і суб'єктивних чинників. Як свідчить "Етимологічний словник української мови" О. Мельничука, слово "контракція" є похідним від слова "контракт", запозичене з німецької "kontrakt — контракт", яке в свою чергу походить з латини "contractus — угода, договір, контракт, стягання" [1, с. 557]. Від моменту введення його в обіг у 1920-х рр., під контракцією розуміли одну з форм планового соціалістичного управління сільським господарством; форму допомоги пролетарської держави сільському господарству на шляху його зростання і колективізації; один зі шляхів укріплення союзу робочого класу з селянством [2, с. 143]. Після трансформації контракції з форми обов'язкових поставок державі сільгосппродукції на форму її державних закупок, надання цивільно-правового статусу, змістовне наповнення цієї категорії змінилося. Під нею стали розуміти процес складання угоди, контракту на одержання або використання когочого-небудь; а також форму заготівлі сільськогосподарських продуктів на підставі договорів, які укладають щороку заготівельні організації з колгоспами, радгоспами та іншими сільгосппідприємствами про вироблення

цих продуктів і продаж їх державі [3, с. 269; 4, с. 373—374]. Із набуттям Україною незалежності система державних закупок була скасована, що призвело до чергового перевизначення дефініції "контракція" в контексті вилучення частини змісту щодо форми заготовок із додаванням суті системи набору робітників на яку-небудь державну роботу на основі укладених наперед договорів [5, с. 568; 6, с. 312]. Шляхом об'єднання цих елементів автори-упорядники "Економічної енциклопедії" дійшли висновку, що контракція являє собою укладення договору між підприємствами, що виробляють продукцію, з одного боку, та організаціями, які здійснюють заготівлю та збут цієї продукції, — з іншого [7, с. 828]. Цю думку поділяють Й. Завадський, Т. Осовська, О. Юшкевич [8, с. 145]. Окремо слід зауважити, що у нормативно-правовому полі України контракція як категорія ніколи не була та й наразі є невизначеною.

На відміну від української, світова економічна наука має істотно більші теоретико-методологічні напрацювання з питань контракції в аграрному секторі економіки. Також в англійській літературі присутня спеціальна термінологія, яка деталізує зміст контракції, дозволяючи більш точно і коректно охарактеризувати окрім сторони цих відносин.

Розуміння сутності контракції у європейській та американській економічній науці суттєво різниться. Як стверджує Е. Регбер, принципова відмінність полягає у тому, що перші вчені тлумачать контракцію як форму міжгосподарської договірної взаємодії, наближаючи її до кооперації, інші ж — вважають уособленням квазі-інтеграції [9, с. 4], що є більш коректним, оскільки в результаті створюються міцні взаємозв'язки, перерозподіляються ризики та окремі функції управління тощо, що притаманне інтеграційним відносинам.

Так, І. Рой вважає, що під контракцією слід розуміти домовленість в усній чи письмовій формі між сільськогосподарськими товаровиробниками та іншими підприємствами щодо одного чи кількох умов виробництва та/або збуту сільгосппродукції [10, с. 3]. Ми погоджуємося з думкою Д. Гловера, що визначення І. Роя необхідно доповнити умовою заборони передачі контрактором законтракованої продукції третім особам, а також вважати функцію збуту однією з обов'язкових умов контракції [11, с. 1145]. Аналогічне тлумачення міститься наразі і в офіційних глосаріях Продовольчої та сільськогосподарської організації

ООН (FAO). Дещо іншої точки зору дотримується Н. Майнот, вважаючи, що контракція — це сільськогосподарське виробництво, яке провадиться на основі попередньої домовленості, за якою виробник зобов'язується виробити окремий вид продукції певним способом, а замовник зобов'язується придбати її [12, с. 38]. З позицій вчення агробізнесу, контракція є імплементацією попередніх домовленостей між сільгосптоваровиробником і покупцем, коли чітко визначені їхні права і обов'язки як бізнесових партнерів [13, с. 16]. Учені М. Катело й А. Косталес наголошують, що контракція має визначатися як обов'язкова домовленість у формі наперед укладеного (форвардного) контракту між замовником та контрактором з чітко визначеними обов'язками сторін і винагородою за їхнє виконання, із зазначенням специфікацій і властивостей виробленої продукції, таких як її обсяги, якість, час поставки тощо [14, с. iv].

Такий плюралізм поглядів на контракцію, акцентування уваги на окремих її видах і механізмах реалізації, відповідних відносинах прав власності, організації праці та процесу сільгоспвиробництва, сприяв проведенню групою американських учених, на чолі з Дж. Макдоналдом та Н. Кеєм, типізації контрактних відносин. Розуміючи контракцію сільськогосподарської продукції у широкому сенсі як систему договорів купівлі-продажу товарів елеваторами, переробними, збутовими та іншими підприємствами, що виконують функції інтеграторів, у сільськогосподарських товаровиробників, науковці виокремили ринок наявного товару (спотовий ринок), ринкові контракти, виробничі контракти та вертикальну інтеграцію [15, с. 4]. На ринках-спот купівля-продаж сільськогосподарської продукції відбувається за середніми ринковими цінами на момент трансакції, право власності на товар переходить від продавця до покупця в момент здійснення ним оплати, а сам товар знаходиться безпосередньо на ринку в обмеженій кількості і асортименті, якість якого не завжди задовольняє вимоги покупця. Ринкова контракція частково вирішує проблеми спотового ринку шляхом відтермінування у часі факту домовленості про купівлю-продаж сільгосппродукції і моменту її передачі від виробника (продавця) до покупця. Залежно від рівня стандартизації параметрів на організованих аграрних ринках застосовуються форвардні та ф'ючерсні контракти. Будучи різновидом цивільно-правових договорів купівлі-продажу, форвардний контракт, крім обов'язків сторін за ним, передбачає встанов-

лення фіксованої ціни на дату його укладення. Ф'ючерсний контракт виступає похідним деривативом від форвардних контрактів, являє собою строкову угоду про купівлю-продаж товарів із фіксованою ціною, заздалегідь визначеної якості й інших параметрів та на встановлених у договорі умовах поставки [16, с. 584, 590]. На відміну від ринкових, виробничі контракти передбачають авансоване замовлення товаровиробнику на певний обсяг сільгосппродукції з деталізованими параметрами якості, кількості, умов поставки, проведення розрахунків, взаємних зобов'язань сторін, вирішення спорів тощо. Права власності на продукцію при цьому, де-юре, належать контрактору, а де-факто, — контрактанту у зв'язку із наданням авансів в рахунок оплати за договором. За типологією, такі відносини є квазі-інтеграційними. Глибина квазі-інтеграції тут залежить від ступеня передачі управлінських функцій до контрактанта. За цією ознакою Е. Регбер виокремлює контракти із обмеженим і повним управлінням (менеджментом) [17, с. 33—34]. Вертикальна інтеграція в системі контракції виникає у формі зворотної інтеграції власності, коли контрактори повністю втрачають свою юридичну самостійність і перетворюються на структурний підрозділ контрактанта [18, с. 1].

Досліджуючи контракцію під різним кутом зору, прихильники і послідовники різних наукових економічних шкіл визначили її основні риси, створивши певну теоретичну основу. Однак вона не є консолідованою, носить часто несистемний характер. На основі узагальнення передового досвіду, наукових праць та власних досліджень з проблеми розвитку квазі-інтеграційних відносин у формі контракції в аграрному секторі економіки, нами був сформований відповідний теоретико-методологічний базис (рис. 1).

На нашу думку, контракцію слід розуміти як процес ведення сільського господарства на договірних засадах між контрактором і контрактантом на основі попередньо укладеного договору контракції. У такому сенсі сутність контракції не протирічить наявній і усталеній вітчизняній термінології, а також відповідає змісту англійської дефініції "англ. *contract farming* — ведення сільського господарства на договірних засадах", використовуваної в методології FAO.

При цьому окремо слід виділити категорією "виробнича контракція" як добровільне, платне виробництво та збут у встановлені строки сільськогосподарської продукції певного виду, кількості та якості контрактором на за-

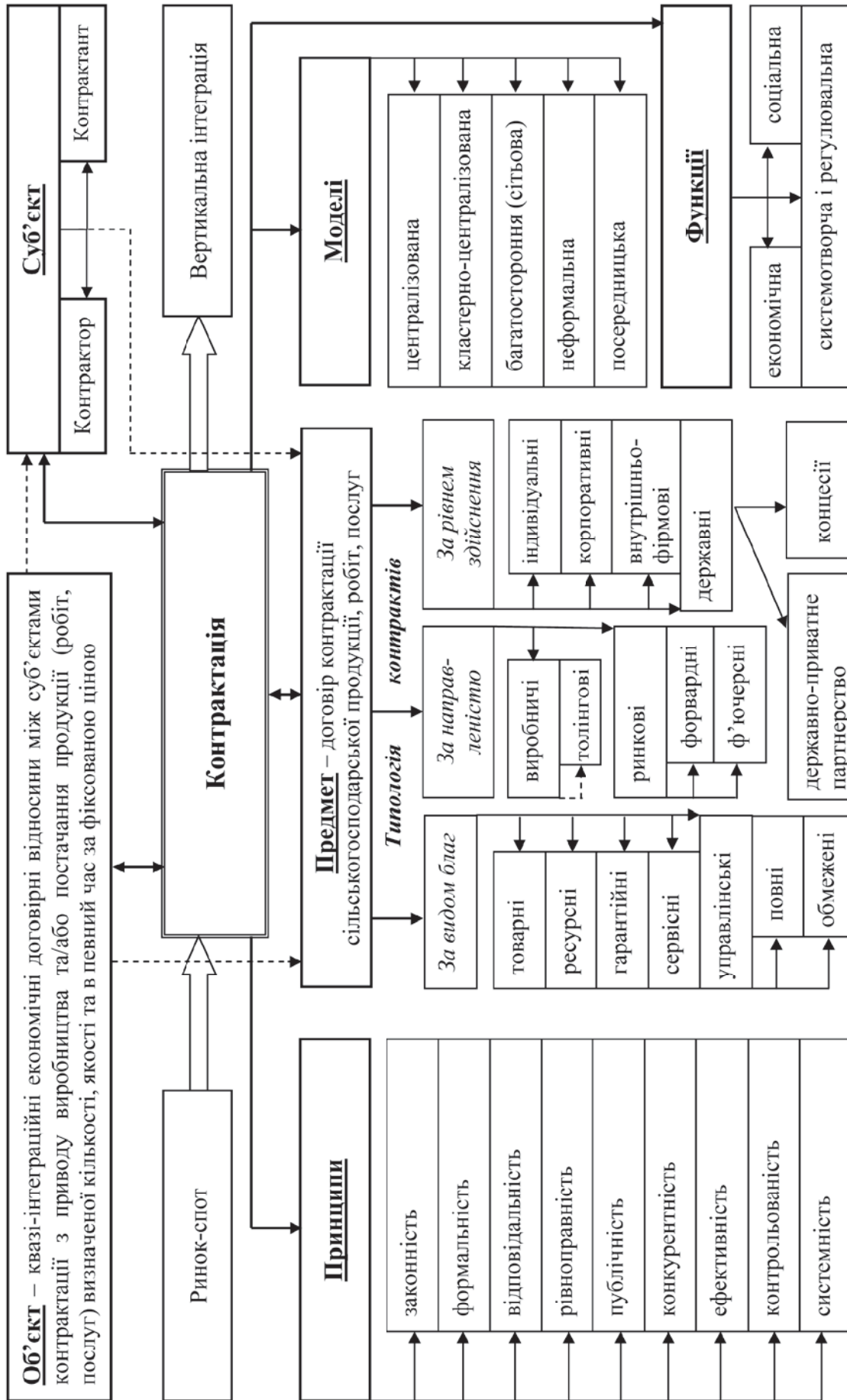

Рис. 1. Теоретико-методологічний базис контрактації в аграрному секторі економіки

Джерело: розроблено автором.

мовлення контрактанта, яке здійснюється на основі попередньо укладеного договору виробничої контракції.

Об'єктом контракції є квазі-інтеграційні економічні договірні відносини між суб'єктами контракції з приводу виробництва та/або постачання продукції (робіт, послуг) визначеної кількості, якості та в певний час за фіксованою ціною.

Суб'єктами контракції виступають контрактори і контрактанти. Для створення змістовного континууму категоріального апарату контрактних квазі-інтеграційних відносин, доцільно ввести до вжитку поняття "контрактор", під яким розуміти фізичну або юридичну особу, яка виробляє сільськогосподарську продукцію на основі укладеного договору контракції. Дефініцію "контрактант" наповнити таким уточненням змістом, як юридична особа, яка здійснює заготовку сільськогосподарської продукції на основі укладення договорів контракції.

Предмет контракції становить договір контракції сільськогосподарської продукції, робіт, послуг.

Відповідно до запропонованої типології, договори контракції доцільно класифікувати за видами благ, на які розповсюджується контракція (товарні, ресурсні, гарантійні, агросервісні, управлінські), за направленістю і глибиною квазі-інтеграційних відносин (виробничі, включаючи бартерні угоди, та ринкові), а також за рівнем здійснення (державні, корпоративні, індивідуальні й внутрішньофірмові у формі створення госпрозрахункових підрозділів).

При цьому за договором виробничої контракції сільськогосподарської продукції контрактор зобов'язується виробити визначену договором сільськогосподарську продукцію у строки, кількості, асортименті та відповідної якості, що передбачені договором, і передати її у власність контрактанту або визначеному ним одержувачеві, а контрактант зобов'язується сприяти контрактору у виробництві зазначеної продукції, прийняти цю продукцію та оплатити її за встановленими цінами відповідно до умов договору.

Істотними умовами договору виробничої контракції сільськогосподарської продукції є предмет договору виробничої контракції сільськогосподарської продукції, параметри якості продукції із зазначенням вихідних реквізитів державних та/або міжнародних стандартів або/та технічних умов, гранично допустимий вміст у продукції шкідливих речовин,

опис виробничих потужностей контрактора, на яких буде провадитися виробництво продукції, порядок і умови доставки, строки й пункти здавання-приймання продукції, суми коштів, опис майна, робіт та послуг, які надаються контрактору контрактантом для виробництва сільськогосподарської продукції, ціна одиниці продукції, порядок перегляду ціни, загальна сума договору виробничої контракції, порядок, форма й строки розрахунків, строк договору та інші умови, визначені актами цивільного законодавства.

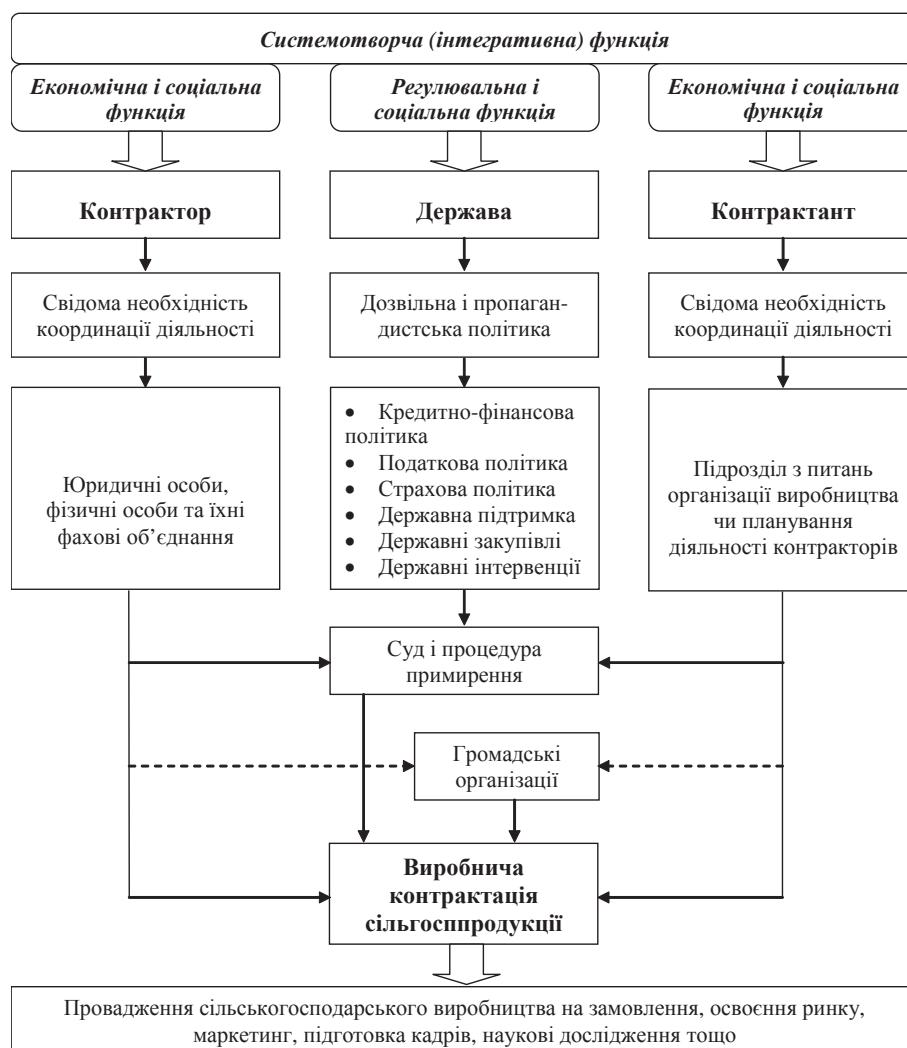
Здійснена за певною моделлю контракція має забезпечити виконання економічної, соціальної, системотворчої та регулювальної функцій з урахуванням пріоритетів національної безпеки та екологізації виробництва. Інституційний взаємозв'язок функцій показаний на прикладі виробничої контракції в аграрному секторі економіки (рис. 2).

Економічна функція виробничої контракції полягає в імplementації господарського інтересу відповідних суб'єктів підприємництва. Її реалізація відбувається через усвідомлення необхідності координації економічної діяльності для мінімізації ринкових і господарських ризиків, максимізації прибутку.

У контракторів, особливо коли вони представлені малими формами господарювання чи господарствами населення, економічний інтерес знаходить свій прояв у гарантуванні ринку збуту продукції, отриманні кредитних ресурсів та фахової консультативної допомоги. У той же час у переважно великих промислових підприємств-контрактантів є зацікавленість у диверсифікації і формуванні стабільних каналів постачання продукції, максимальному завантаженні виробничих потужностей, мінімізації трансакційних витрат, для чого створюються відповідні підрозділи та центри відповідальності, що забезпечують планування діяльності, її бюджетування та контракцію.

Зміст соціальної функції виробничої контракції розкривається через створення додаткових робочих місць, самозайнятості на селі. Економічний інтерес тут уособлюється в заробітній платі, преміях і надбавках до неї, підприємницькому доходу від власності та господарської діяльності тощо. В умовах ринкових відносин і капіталістичного способу виробництва, економічна і соціальна функції часто виступають антагоністами у зв'язку з дією основного протиріччя капіталізму та закону створення додаткової вартості.

З метою недопущення надмірної експлуатації робітників та мінімізації екологічної

Рис. 2. Інституційна функціональність виробничої контракції в аграрному секторі економіки

Джерело: розроблено автором з урахуванням бази досліджень Е. Регбера [17, с. 130].

шкоди в процесі реалізації економічної функції, забезпечення соціальних гарантій населенню, захисту економічної конкуренції, державою провадиться відповідна регуляторна політика, яка носить дозвільний, заборонний, карний та стимулювальний характер. Як зазначає П. Саблук, для успішної аграрної діяльності в Україні інтеграційні відносини слід доповнити заходами цілеспрямованої організації аграрного ринку, в тому числі, запровадити державне регулювання обмінної діяльності [19, с. 281].

Також контракція повинна провадитися на основі жорсткого дотримання відповідних принципів.

Так, за принципом законності договори контракції є основними документами, які визначають права та обов'язки сторін. Договір контракції є двостороннім, відплатним, взаємним, консенсуальним та каузальним правочинним.

Принцип формальності полягає в тому, що контракція здійснюється на основі укладених договорів контракції у письмовій простій формі або письмовій формі з нотаріальним посвідченням. Договір контракції вважається чинним, якщо він відповідає положенням Цивільного кодексу України щодо здійснення правочинів, договорів купівлі-продажу та істотних умов договорів контракції. Невиконання або несумлінне виконання договорів контракції тягне за собою цивільно-правову, матеріальну або кримінальну відповідальність у порядку і обсягах, установлених чинним законодавством України.

Відповідно до принципу рівноправності будь-яка фізична або юридична особа може бути суб'єктом договору контракції, якщо вона відповідає вимогам чинного законодавства України.

Публічність передбачає те, що в Україні забезпечується вільний і безоплатний доступ до

інформації про контрактацію. Порядок і режим доступу до інформації визначається відповідно до Закону України "Про доступ до публічної інформації".

Конкуренція при здійсненні контрактації повинна бути заснована на дотриманні принципу сумлінної цінової й нецінової конкуренції між контракторами і контрактантами, відповідати нормам Закону України "Про захист економічної конкуренції".

Згідно з принципом ефективності, контрактація за своїм змістом є господарською діяльністю у значенні, наведеному у Податковому кодексі України, має на меті отримання прибутку.

Принцип контрольованості полягає в тому, що здійснення виробничої контрактації сільськогосподарської продукції підлягає громадському й державному контролю відповідно до Законів України "Про громадські об'єднання", "Про місцеве самоврядування в Україні" та інших нормативно-правових актів з питань децентралізації влади в Україні.

Для забезпечення вимог всіх принципів та відповідних функцій, контрактація повинна провадитися лише системно, забезпечуючи довготривалі й міцні міжгосподарські зв'язки, створюючи цілісну структуру АПК.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

На основі проведених досліджень було встановлено, що зміст дефініції "контрактація" змінювався залежно від низки економіко-політичних чинників, його трактування обумовлене приналежністю науковців до певного напрямку економічної теорії. Узагальнивши напрацювання вчених, нами було сформовано теоретико-методологічний базис контрактації в аграрному секторі економіки, уточнено зміст категоріального апарату, встановлено предметно-об'єктну область, узагальнено типологію контрактів, визначені принципи розвитку і провадження контрактації, функції її здійснення та механізми реалізації. Інституційний взаємозв'язок функцій показаний нами на прикладі виробничої контрактації в аграрному секторі економіки.

Перспективами подальших досліджень у цьому напрямі є розробка відповідних економічних механізмів ефективної реалізації контрактних квазі-інтеграційних відносин в аграрному секторі економіки залежно від моделі здійснення контрактації.

Література:

1. Етимологічний словник української мови: у 7 т. / Редкол.: О.С. Мельничук (голов. ред.) [та ін.]; АН УРСР; Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні. — К.: Наукова думка, 1983. — Т. 2: Д — Копці. — 1985. — 571 с.
2. Большая советская энциклопедия / Гл. ред. О. Ю. Шмидт. — М.: Советская энциклопедия, 1926. — Т. 34: Конкурс — Крестьянская война. — 1937. — 768 [384] с.
3. Словник української мови: в 10 т. / Редкол.: І.К. Білодід (голова) [та ін.]; АН УРСР; Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні. — К.: Наукова думка, 1970. — Т. 4: І — М / Ред. А.А. Бурячок. — 1973. — 840 с.
4. Українська радянська енциклопедія: в 12 т. [вид. 2-ге] / Редкол.: М.П. Бажан (голов. ред.) [та ін.]. — К.: Гол. ред. УРЕ, 1977. — Т. 5: Кантата — Кулики. — 1980. — 568 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / В.Т. Бусел (уклад. та голов. ред.). — К.; Ірпінь: ВТФ "Перун", 2005. — 1728 с.
6. Библик С.П. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання / С.П. Библик, Г.М. Сютя; за ред. С.Я. Єрмоленко. — Харків: Фоліо, 2006. — 623 с.
7. Економічна енциклопедія: у 3 т. / Реда: Б.Д. Гаврилишин (голова) [та ін.]. — К.: Академія; Тернопіль: Акад. нар. госп-ва, 2000 — 2002. — Т. 1: А (абандон) — К (концентрація виробництва) / Редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) [та ін.]. — 2000. — 864 с.
8. Завадський Й.С. Економічний словник / Й.С. Завадський, Т.В. Осовська, О.О. Юшкевич. — К.: Кондор, 2006. — 357 с.
9. Rehber E. Vertical Integration in Agriculture and Contract Farming: Working Paper # 46 / E. Rehber. — Washington: USDA, 1998. — 33 p.
10. Roy E. P. Contract Farming, U.S.A. / E.P. Roy. — Danville: Interstate Printers and Publishers, 1963. — 572 p.
11. Glover D. J. Contract Farming and Smallholder Outgrower Schemes in Less-developed Countries / D.J. Glover // World Development. — 1984. — Vol. 12, Nos. 11—12. — Pp. 1143—1157.
12. Minot N. Contract Farming in Developing Countries: Patterns, Impact, and Policy Implications / N. Minot // Case Studies in Food Policy for Developing Countries: in 3 Vol. / ed. by P. Pinstrup-Andersen, F. Cheng. — Ithaca: NY Cornell Univ. Press, 2009. — Vol. 2 Domestic Policies for Markets, Productions, and Environment. — 2009. — Pp. 37—50.
13. Will M. Contract Farming Handbook: A Practical Guide for Linking Small-scale Producers and Buyers through Business Model Innovation /

M. Will. — Bonn: Deutsche Gesellschaft fur Internationale Zusammenarbeit, 2013. — 115 p.

14. Catelo M.A.O. Contract Farming and Other Market Institutions as Mechanisms for Integrating Smallholder Livestock Producers in the Growth and Development of the Livestock Sector in Developing Countries / M.A.O. Catelo, A. C. Costales; FAO PPLPI Working Paper 45. — Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2008. — 56 p.

15. Contracts, Markets, and Prices. Organizing the Production and Use of Agricultural Commodities: Economic Report No. 837 / [MacDonald J., Perry J., Ahearn M. at al.]. — Washington: ERS, 2004. — 81 p.

16. Енциклопедія аграрних фінансів / [уклад.: Н.М. Анісімова, Н.А. Герасіменко, В.М. Жук та ін.]; за ред. Ю.О. Лупенка. — Київ: ННЦ "Ін-т аграр. економіки", 2014. — 622 [6] с.

17. Rehber E. Contract Farming: Theory And Practice / E. Rehber. — Hyderabad: The Icfai University Press, 2007. — 181 p.

18. MacDonald J.M. Agricultural Contracting Update: Contracts in 2008: Economic Information Bulletin No. 72 / J.M. MacDonald, P. Korb. — Washington: ERS, 2011. — 43 p.

19. Саблук П.Т. Економічний інтерес у розвитку аграрного виробництва: монографія / П.Т. Саблук. — К.: ННЦ "ІАЕ", 2014. — 356 с.

References:

1. Melnychuk, O.S. (1985), Etymologichnyj slovnyk ukrainskoi movy [Etymological dictionary of the Ukrainian language], vol. 2, Naukova dumka, Kyiv, Ukraine.

2. Shmidt, O.Yu. (1937), Bolshaya sovetskaya entsiklopediya [Big soviet encyclopedia], vol. 34, Sovetskaya entsiklopediya, Moscow, USSR.

3. Bilodid, I.K. (1973), Slovnyk ukrainskoi movy [Dictionary of the Ukrainian language], vol. 4, Naukova dumka, Kyiv, Ukraine.

4. Bazhan, M.P. (1980), Ukrainska radianska entsyklopediia [Ukrainian soviet encyclopedia], 2nd ed., vol. 5, Naukova dumka, Kyiv, Ukraine.

5. Busel, V.T. (2005), Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [Big explanatory dictionary of the modern Ukrainian language], Perun, Kyiv, Ukraine.

6. Bybyk, S.P. and Siuta, H.M. (2006), Slovnyk inshomovnykh sliv: tлумachennia, slovotvorennia ta slovovzhyvannia [Dictionary of the foreign word: explanation, word formation and word use], Folio, Kharkiv, Ukraine.

7. Havrylyshyn, B.D. (2000), Ekonomichna entsyklopediia [Economic encyclopedia], vol. 1, Akademiia, Kyiv, Ukraine.

8. Zavadskyi, Y.S., Osovska, T.V. and Yushkevych, O.O. (2006), Ekonomichnyi slovnyk [Economic dictionary], Kondor, Kyiv, Ukraine.

9. Rehber, E. (1998), "Vertical Integration in Agriculture and Contract Farming", Working Paper #46, May 1998, A Joint USDA Land Grant University Research Project, Food Marketing Policy Center, University of Connecticut, USA.

10. Roy, E.P. (1963), Contract Farming, The Interstate Printers and Publishers Inc., Danville, Illinois, USA.

11. Glover, D. (1984), "Contract Farming and Smallholder Outgrower Schemes in Less Developed Countries", World Development, vol. 12 (111—112), pp. 1143—1157.

12. Minot, N. (2009), "Contract Farming in Developing Countries: Patterns, Impact, and Policy Implications", Case Study 6-3 of the Case Studies in Food Policy for Developing Countries: Domestic Policies for Markets, Productions, and Environment, Vol. 2, NY Cornell University, Ithaca, USA.

13. Will, M. (2013), Contract Farming Handbook: A Practical Guide for Linking Small-scale Producers and Buyers through Business Model Innovation, Deutsche Gesellschaft fur Internationale Zusammenarbeit (GIZ), Bonn, Germany.

14. Catelo, M.O. and A. Costales, A. (2008), "Contract Farming and Other Market Institutions as Mechanisms for Integrating Smallholder Livestock Producers in the Growth and Development of the Livestock Sector in Developing Countries", PPLPI Working Paper, No 45.

15. MacDonald, J. Perry, J. Ahearn, M. and al. (2004), Contracts, Markets, and Prices: Organizing the Production and Use of Agricultural Commodities. Agricultural Economics Report No. 837. USDA, Economic Research Service, Washington, USA.

16. Lupenko, Yu.O. (2014), Entsyklopediia ahrarnykh finansiv [Encyclopedia of the agrarian finances], NNC "Instytut ahrarnoi ekonomiky", Kyiv, Ukraine.

17. Rehber, E. (2007), Contract Farming: Theory and Practice, ICFAI University Press, Hyderabad, India.

18. MacDonald, J.M. and Korb, P. (2011), Agricultural Contracting Update: Contracts in 2008. Economic Information Bulletin No. 72, USDA, Economic Research Service, Washington, USA.

19. Sabluk, P.T. (2014), Ekonomichnyi interes u rozvytku ahrarnoho vyrobnytstva [Economic interest in agrarian production development], NNC "Instytut ahrarnoi ekonomiky", Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 01.08.2016 р.